

1255-IV, зі змінами та доп. від 22 грудня 2005 р. № 3273-IV // Відомості Верховної Ради. - 2006. - №11. - Ст. 140.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони банкам змінювати умови договору банківського вкладу та кредитного договору в односторонньому порядку: Закон України від 12 грудня 2008 року № 661-VI // Офіційний вісник України. - 2008. - № 100. - Ст. 3287.

Берназ П.В.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
господарського права та процесу Одеського державного
університету внутрішніх справ

Логовський В.В.

студент Одеського державного університету
внутрішніх справ

Надійшла до редакції 17.11.2008

УДК 351.712

ДОГОВІР ЯК ЗАСІБ УРЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Дрішлюк В. І.

У сучасних економічних умовах України господарський договір набув нового значення, що зумовлено підвищенням договірних засад у регулюванні господарських відносин, поєднанням у ньому приватних та публічних інтересів, застосуванням диспозитивних та імперативних засад регулювання господарських відносин, здатністю господарського договору сприяти вирішенню соціальних завдань та усувати суперечності між суб'єктами господарювання у процесі здійснення господарської діяльності.

Окремі питання господарського договірних права та господарського договору досліджували науковці: О.А. Беляневич [1], О.М. Вінник [2], В.В. Лаптев [3], В.К. Мамутов [4], Н.О. Саніахметова [5], В.С. Щербина [6] та ін.

Основу правового регулювання господарсько-договірних відносин складають Господарський кодекс [7] (надалі - ГК) України та Цивільний кодекс (надалі - ЦК) України, [8] в яких містяться основні положення щодо зобов'язального права. Водночас, у зазначених кодексах відсутній єдиний підхід щодо регулювання договірних права. Деякі норми ГК та ЦК України суперечать один одному, наявні й окремі неузгодженості між ними. Такі обставини негативно вплинули й на регулювання нормативних актів, прийнятих на деталізацію положень цих кодексів щодо регулювання господарсько-договірних відносин й на правозастосовчу діяльність.

У зв'язку із прийняттям нового ЦК України та вперше ГК України нормативне регулювання господарсько-договірних відносин здійснюється з урахуванням норм обох названих нормативно-правових актів. Згідно з ч. 7 ст. 179 ГК України господарські договори укладаються за правилами, установленними ЦК України, з урахуванням особливостей, передбачених ГК України, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів.

В юридичній літературі господарський договір визначали як "дво- або багатосторонню угоду між соціалістичними організаціями, що опосередковує їх господарські відносини і має ту чи іншу господарську мету" [9] і як юридичну форму господарських зв'язків між соціалістичними організаціями, що виникають у зв'язку з приводу здійснення ними виробничо-господарської діяльності [10], також і як узгодження, що породжують зобов'язання, у формі яких здійснюються госпорганми господарсько-оперативні функції [11]. Щодо визначення поняття господарського договору слід погодитися з висновками, зробленими О.А. Беляневич у своєму дослідженні, присвяченому цьому питанню. Автор визначає господарський договір "як засноване на згоді сторін і зафіксоване в установленій законом формі зобов'язальне пра-

вовідношення між суб'єктами господарювання, змістом якого є взаємні права і обов'язки сторін у галузі господарської діяльності" [12].

Більшість авторів, які досліджували питання поняття та ознак господарського договору, визначають, що останній характеризується наявністю таких ознак, як спеціальний суб'єктний склад учасників у господарському договорі; особливість визначення змісту господарських договорів; особливий порядок укладення, змінювання та розірвання господарського договору; спрямованість на обслуговування господарської діяльності учасників договірних відносин; спеціальний порядок досудового врегулювання спорів, що виникають при укладанні, змінюванні, розірванні і виконанні господарських договорів; особливий характер відповідальності сторін у господарському договорі.

З точки зору визначення господарського договору як правочину, слід зазначити, що договір складається з умов, установлених його суб'єктами (які є результатом їх волевиявлення), що визначають права і обов'язки учасників породжуваного правочином правовідношення і необхідних та достатніх у своїй сукупності для виникнення цього правовідношення. У статті 180 ГК України встановлюється, що істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів цього виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї зі сторін повинна бути досягнута згода. При укладенні господарського договору сторони зобов'язані в будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору. У статті 638 ЦК України передбачається, що істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів цього виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї сторони має бути досягнута згода. Випадкові умови розробляються самими сторонами договору у випадку зміни звичайних умов, що містяться в диспозитивних нормах, у факультативних нормах або сконструйованих самими сторонами і непередбачених чинним законодавством, але які йому не суперечать.

В умовах ринкової економіки господарський договір є основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання та важливим інструментом правової організації господарського життя суспільства в цілому. Господарський договір як гнучкий правовий регулятор дає можливість враховувати специфіку окремого господарського зв'язку та узгодити його з типізованими моделями організації господарських зв'язків того чи іншого виду, а також із загальнонормативним режимом правового регулювання. Договір є загальноправовою категорією та універсальним засобом самооргані-

© В.І. Дрішлюк, 2008

зації різноманітних суспільних відносин. Будучи правовою формою соціальної взаємодії, договір спрямовується на досягнення його сторонами певних соціально значущих цілей, правомірного результату, що потребує не тільки узгодження інтересів суб'єктів, а й їх адекватності суспільним потребам та інтересам.

Здійснювана суб'єктами господарювання господарська діяльність спрямована на задоволення потреб всього суспільства або окремих його прошарків і заснована на поєднанні приватних та публічних інтересів. Дієвим правовим засобом здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання є господарський договір, який є не тільки регулятором відносин між сторонами, а й правовим засобом запобігання господарським правопорушенням [13]. І водночас, врешті, призводить до настання необхідного для суспільства результату, сприяючи таким чином гармонійному поєднанню приватних інтересів та інтересів держави і суспільства в цілому.

Сфера застосування конструкції договору постійно розширюється. У деяких галузях права договірна саморегуляція може домінувати над іншими способами впорядкування відносин (як у цивільному праві), в інших - виступає однією з основних правових формою відносин суб'єктів поряд із відносинами підпорядкування, а в певних випадках і ставиться під контроль держави, зокрема органів Антимонопольного комітету України (як у господарському праві), у деяких - застосовується у випадках, визначених законодавством (як в адміністративному праві), а іноді - забороняється законодавцем.

Тому господарський договір, що містить у собі диспозитивні засади регулювання відносин, одночасно спрямований на врегулювання відносин, що повинні забезпечувати функціонування економіки та держави, а тому й містить публічні засади врегулювання відносин між суб'єктами господарювання.

Література

1. Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладання: Навчальний посібник. - К.: Наукова думка, 2002. - 280 с.
2. Вінник О.Ф. Господарське право: Курс лекцій. - К.: Атіка, 2004. - 624 с.
3. Лаптев В.В. Предмет и система хозяйственного права. - М.: Юрид. лит., 1969. - 176 с.
4. Мамутов В.К. Совершенствование правового регулирования хозяйственной деятельности (методология, направления). - К.: Наукова думка, 1982. - 238 с.
5. Саніахметова Н.О. Підприємницьке (господарське) право: Підручник. - Х.: Одиссей, 2004. - 800 с.
6. Щербина В.С. Господарське право України: Підручник. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 592 с.
7. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18-22. - Ст. 144.
8. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України - 2003. - № 40-44. - Ст. 356.
9. Луць В.В. Господарські договори. - Львів: Вид-во Львівського університету, 1973. - С. 22.
10. Побирченко И.Г. Основы хозяйственного права. - К.: Знание, 1983. - С. 6.
11. Хозяйственное право. Общие положения / Под ред. В.В. Лаптева. - М.: Наука, 1983. - С. 209.
12. Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладання. Навчальний посібник. - К.: Наукова думка, 2002. - С. 59.
13. Щербина В.С. Попередження господарських правопорушень. - К.: Либідь, 1993. - С. 45.

Дрішлюк В.І.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
господарського права та процесу

Одеського державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 26.10.2008

УДК 349:338.2

ГОСПОДАРСЬКІ (ПІДПРИЄМНИЦЬКІ) ПРАВОВІДНОСИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ

Відповідно до положень загальної теорії права правовідносини - це суспільні відносини, урегульовані нормами права, учасники яких наділяються правами та обов'язками [1, 337]. Виходячи з поняття господарського (підприємницького) права, що було нами запропоноване раніше [2, 59-66], господарські (підприємницькі) правовідносини можна розглядати як майнові та особисті немайнові відносини, що виникають при здійсненні господарської (підприємницької) діяльності, що здійснюються за певних умов та в певних межах, установлених законодавством для забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції, захисту екології та прав споживачів, та врегульованих нормами господарського (підприємницького) права. Однак, враховуючи наявні точки зору щодо господарського права, що склалися в юридичній науці [3, 4, 5, 6], запропоноване визначення господарських (підприємницьких) правовідносин потребує більш докладного доведення. Необхідність у доведенні запропонованої точки зору також пов'язується з тим, як господарські правовідносини закріплюються в чинному Господарському кодексі України [7].

Карчевський К. А.

Так відповідно до змісту ст. 3 ГК України господарські відносини поділяються на три види: господарсько-виробничі; організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Під господарсько-виробничими відносинами розуміються майнові та інші відносини, що виникають між суб'єктами господарювання при безпосередньому здійсненні господарської діяльності. Під організаційно-господарськими відносинами розуміються відносини, що складаються між суб'єктами господарювання та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю. Внутрішньогосподарськими є відносини, що складаються між структурними підрозділами суб'єкта господарювання, та відносини суб'єкта господарювання з його структурними підрозділами.

Запропоноване нами визначення господарських (підприємницьких) правовідносин саме як особливих майнових та особистих немайнових відносин, що виникають при зайнятті господарською (і, насамперед, підприємницькою) діяльністю, охоплює лише господарсько-виробничі відносини. Отже, по-перше, слід з'ясувати, які саме